

Advies begrazingsbeheer Kempen~Broek

Commissie Verbetering Begrazingsbeheer Kempen~Broek

Advies begrazingsbeheer Kempen~Broek

Commissie Verbetering Begrazingsbeheer Kempen~Broek

25 januari 2016

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding instelling commissie	3
1.2 Opdracht aan de commissie	3
1.3 Samenstelling van de commissie	4
1.4 Verkenning van de commissie	4
1.5 Begrippen	4
2. Overwegingen en bevindingen	6
3. Conclusies en aanbevelingen	9
3.1 Advies:	9
- begraasde gebieden groter dan 100 hectare	
- begraasde gebieden kleiner dan 100 hectare	
3.2 Op weg naar draagvlak voor begrazing	11
Bijlage 1: aanvullende bevindingen en adviezen	12
Bijlage 2: overzichtskaart begraasde gebieden Kempen~Broek	14
Bijlage 3: documenten waarvan de commissie kennis heeft genomen	15
Bijlage 4: begrippenlijst	16
Bijlage 5: protocol en opdracht aan commissie	17

1. Inleiding

1.1 Aanleiding instelling commissie

In Kempen~Broek voltrekt zich in hoog tempo een gebiedsontwikkeling, die op veel steun van de streek kan rekenen. Onderdeel hiervan is het realiseren van nieuwe, vrij toegankelijke natuurgebieden met grote grazers. Betrokken partijen kijken verschillend aan tegen de uitvoering van één van de onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: het 'Taurosprogramma' ten behoeve van de begrazing. Er is behoefte aan een objectieve beoordeling van het Taurosprogramma, met name ter vergroting van het veiligheidsgevoel van bezoekers en omwonenden.

Op 2 juli 2015 is in het gezamenlijk bestuurlijk overleg van betrokkenen (provincie Limburg, ARK Natuurontwikkeling, gemeente Weert, dorpsraden) besloten om een Commissie Verbetering Begrazingsbeheer (CVB) met onafhankelijke deskundigen op te richten. In deze CVB zitten professionele deskundigen op het gebied van natuurbegrazing en veiligheid. In formele zin functioneert bij de uitvoering van de gebiedsontwikkeling de provincie Limburg als opdrachtgever en ARK als opdrachtnemer. De CVB formuleert verbetervoorstellen die te beschouwen zijn als een zwaarwegend advies richting ARK, gemeente en Natuurmonumenten.

Strikt genomen is in Kempen~Broek nog geen sprake van het ras Tauros. De dieren in Kempen~Broek zijn onderdeel van het fokprogramma wat als doel heeft het terugfokken van een rund wat zoveel mogelijk op de uitgestorven Oeros lijkt. Maar het is onduidelijk hoe lang het gaat duren totdat sprake is van een ras met voorspelbare kenmerken. Vooralsnog lopen in het Kempen~Broek kruisingen tussen allerlei verschillende runderrassen. We spreken daarom in dit advies over Taurosachtigen als het de huidige grazers in Kempen~Broek betreft.

De commissie heeft vanwege haar verkenning rond de Taurosachtigen ook informatie verkregen over andere voor Kempen~Broek relevante thematiek. Zijnde:

- doelstellingen natuur en biodiversiteit
- het fokprogramma Tauros
- zorg van bewoners over cultuurhistorische landschapselementen en bijbehorende biodiversiteit
- wildovergangen
- communicatie met de regio

Deze thema's overstijgen de concrete opdracht van de commissie, maar zijn de revue gepasseerd. De commissie maakt van de gelegenheid gebruik om haar zienswijze op deze onderwerpen te melden. Dat doet zij in bijlage 1 van dit document.

1.2 Opdracht aan de commissie

Opdrachtgevers legden de volgende opdracht voor aan de commissie:

Maken van praktische voorstellen om het veiligheidsgevoel te verbeteren in Kempen~Broek in relatie tot het grazersbeheer. Uiteindelijk dient er een CVB-veiligheidsverbeterplan te

komen maar tussentijds kunnen praktische verbetervoorstellen al gedaan worden c.q. uitgevoerd worden.

Voor het oorspronkelijk, uitgebreider protocol voor de commissie, zie bijlage 4.

1.3 Samenstelling van de commissie

De commissie is als volgt samengesteld:

- Mevrouw M. Gresnigt-Raemaekers: onafhankelijk en technisch voorzitter, voormalig wethouder gemeente Weert
- Mevrouw R.V.A. Meissner: zelfstandig adviseur, in de commissie op voordracht van FREE Nature en ARK Natuurontwikkeling
- Mevrouw dr. M.N. Voeten: Docent-Onderzoeker Toegepaste Biologie HAS Hogeschool, in de commissie op voordracht van provincie Limburg en gemeente Weert
- De heer prof. dr. H. Siepel: hoogleraar dierecologie Radboud Universiteit Nijmegen, ecologie van natuurherstel Wageningen Universiteit; in de commissie op voordracht van de Klankbordgroep
- De heer ing. H. Piek: zelfstandig adviseur begrazing (in de commissie op voordracht van Natuurmonumenten)
- Mevrouw drs. M. Reisinger: communicatie ARK Natuurontwikkeling, secretariaat

1.4 Verkenning van de commissie

Van november 2015 tot en met januari 2016 is de commissie vijf maal bijeen gekomen. Alle vergaderingen vonden plaats in één van de toegangspoorten van Kempen~Broek: Natuur- en Milieucentrum de IJzeren Man in Weert. Na de tweede bijeenkomst is namens de commissie en in overleg met ARK en de Klankbordgroep (KBG), een persbericht uitgegaan naar de lokale media in Kempen~Broek, over de commissie en haar opdracht.

Voorafgaand aan één van de vergaderingen is een excursie naar deelgebieden van Kempen~Broek ondernomen, begeleid door Jos Cornelissen van FREE Nature (beheerder van de Tarossen). De deelgebieden Tungelroysche beek, Siendonk, Houtbroek, Luüeke en Abeek zijn te voet bezocht en de deelgebieden Raamweide en Graus zijn vanaf de doorgaande weg bekeken. De commissie heeft zich tijdens deze excursie laten voorlichten over de beheerpraktijk rond de Tarossen en de incidenten die zich hebben voorgedaan.

De eerste bijeenkomsten zijn voornamelijk besteed aan het bespreken van informatie en het zich verder verdiepen in feiten, die voor het beantwoorden van de opdracht van belang waren. De commissie heeft daartoe kennis genomen van de beschikbare documenten (zie bijlage 2).

1.5 Begrippen

Om verwarring te voorkomen, neemt de commissie in bijlage 3 een lijst met begrippen op, zoals zij deze in dit advies hanteert.

2. Overwegingen en bevindingen

Op basis van de voor handen informatie en de onderlinge kennisuitwisseling komt de commissie tot een aantal bevindingen:

1. de runderen in Kempen~Broek zijn geen regulier vee; ze leven in de natuur als wilde dieren. Dit vraagt een andere benadering van de dieren door bezoekers en beheerders: er geldt een aantal gedragsregels;
2. er heerst bij een aantal omwonenden en bezoekers een gevoel van onveiligheid door de aanwezigheid van de Taurosachtigen in de begraasde gebieden in Kempen~Broek. De commissie neemt dit gevoel serieus en streeft ernaar de oorzaken van dit gevoel te duiden;
3. er lijkt geen sprake (geweest) van inherent agressief gedrag van de Taurosachtigen. Bij de incidenten die in de logboeken van de Klankbordgroep (KBG) en FREE Nature opgetekend zijn, was sprake van nerveuze, angstige of onrustige dieren die naderend en daarmee dreigend (voor mensen), in plaats van wijkend gedrag vertoonden. Deze houding kan ontstaan als een dier zich onveilig voelt, bijvoorbeeld nadat het de volgende situatie heeft meegemaakt:
 - a) stress opgelopen op de plek waar het vandaan komt
 - b) stress opgelopen veroorzaakt door transport
 - c) nog geen plek in de sociale orde/kudde hiërarchie heeft gevonden
 - d) een onrustig/regelmatig verstoord leven in het gebied (intensief beheer, kleine terreinen met dode hoeken, honden die blaffen of de kudde opjagen, lawaai, doorknippen van draden, etc.)
 - e) veranderingen in de kudde samenstelling waardoor de hiërarchie verstoort
 - f) onvoorziene beheeringrepen tussen al die fases door.

In sommige gevallen was bij opgetekende incidenten sprake van 'natuurlijk gedrag' van dieren: kalveren die buiten de draad dekking van struiken en bomen opzochten, of stieren die stoeiend of vanwege imponeergedrag door de draad gingen.

4. ARK streeft vier terreindoelen na in Kempen~Broek, met elk zijn eigen belangen en voorwaarden:
 - a) natuurontwikkeling met als resultaat robuuste natuur waar natuurlijke processen zoveel mogelijk hun gang kunnen gaan en met natuurlijke begrazing als elementair onderdeel
 - b) het openstellen van die natuurgebieden voor bezoekers
 - c) een fokprogramma rond de Tauros
 - d) het werken met natuurlijke kuddes Taurosachtigen

- a) *terreindoel natuurontwikkeling*: met betrekking tot het veiligheidsvraagstuk is het volgende van belang; om drie redenen zal het voedselaanbod in de begraasde gebieden steeds verder afnemen:
1. het gebied heeft nu al vrij veel kwelplekken, vernatting zal vanuit de doelstelling herstel en ontwikkeling van een natuurlijke hydrologie (klimaatbuffer) steeds verder toenemen. De productie aan voedsel neemt daardoor verder af;
 2. er is sprake van gebieden die uit een landbouwsituatie komen en nu nog relatief veel voedsel bieden. Naarmate het gebied meer naar zijn natuurlijke situatie ontwikkelt, verschaalt het, neemt de voedselproductie af en kunnen er steeds minder runderen per hectare leven;
 3. de gewenste jaarrondbegrazing leidt tot een lage begrazingsdruk en maakt dat opslag van bomen en struiken zich verder ontwikkelt.

Afnemend voedselaanbod heeft tot gevolg dat dieren vaker verplaatst moeten worden, tenzij de begrazingsdichtheid heel erg laag is. Die dichtheid is op dit moment in Kempen~Broek juist hoog, dus die verplaatsingen zijn nu ook al aan de orde. Zoals eerder vermeld, geven verplaatsingen (dieren wegvangen, of nieuwe dieren inbrengen) onrust in de kudde. Deze door mensen veroorzaakte onrust kan worden geprojecteerd op bezoekers en is in tegenspraak met stabiele, natuurlijke kuddes.

- b) *terreindoel openstelling*: de openstelling van begraasde natuurgebieden vergt rustige kuddes en rustige bezoekers. In de kuddes in Kempen~Broek vinden meerdere keren per jaar beheeringrepen plaats. Om reden van het fokprogramma, om dieren naar nieuw verworven gebieden te brengen, om kalveren een oormerk te geven of omdat het voedselaanbod in een gebied (tijdelijk) te laag is. Juist in kleine kuddes heeft veelvuldig ingrijpen een negatief effect op de rust in de kudde. Dit kan leiden tot nerveus, onrustig gedrag richting bezoekers. Als die bezoekers – vanwege gebrek aan ervaring of kennis over hoe zich te gedragen bij de dieren – op hun beurt onrustig reageren, kan er een voor bezoeker én dier vervelende situatie ontstaan. Beide zullen die waarschijnlijk als onveilig ervaren. Dit wordt versterkt door het feit dat de kleine gebieden weinig tot geen struweel, bos of bomen hebben en bovendien meer fuiken hebben. Dieren en bezoekers kunnen elkaar dan nauwelijks uit de weg gaan.
- c) *terreindoel fokprogramma Tauros*: elk fokprogramma brengt selectie met zich mee en daarmee het in- en uitbrengen van dieren. Dat wringt met de beheerdoelstelling stabiele, natuurlijke kuddes. Om van een natuurlijke kudde te kunnen spreken, zijn rust en een minimum aan beheeringrepen nodig. Daarnaast is er nog geen sprake van een Tauros, maar van kuddes met verschillende kruisingsproducten van verschillende runderrassen. Er is dus nog geen éénduidig ras met een genetisch bepaald, voorspelbaar gedrag naar kuddegenoten en naar bezoekers van natuurgebieden.
- d) *beheerdoel natuurlijke kuddes*: om van natuurlijke kuddes te kunnen spreken, zijn grote natuurgebieden met grote kuddes nodig (zie ook de begrippenlijst in bijlage 2). In kleine gebieden kunnen dieren slechts gedeeltelijk natuurlijk gedrag uiten. Selectie op gedragskenmerken voor het fokprogramma Tauros is vrijwel onmogelijk. In Kempen~Broek

lopen ook in een aantal kleinere gebieden Taurosachtigen. De aantallen runderen zijn hier laag en de verhouding man-vrouw niet in balans. Feitelijk is dan sprake van een deel-kudde. Dat draagt niet bij aan een rustige kudde. Daarnaast heeft het in- of uitplaatsen van dieren omwille van kuddebeheer, een grotere impact op de (on)rust in kleine kuddes, dan in grotere, stabiele kuddes.

De realisatie van de vier boven genoemde doelen is in ontwikkeling. Het zijn schuivende panelen: de oppervlakte van het te begrazen gebied groeit nog, de verbindingen zijn nog niet allemaal gerealiseerd, de bewoners zien zich geconfronteerd met een zeer snelle verandering in hun gebied, communicatie over natuurlijke begrazing en de Taurosachtigen heeft (nog) niet tot voldoende draagvlak geleid, de Tauros is nog geen ras en de vegetatie verandert van die van vruchtbare landbouwgrond naar die van een nat en voedselarm natuurgebied. De broodnodige factor 'rust' in kuddes Taurosachtigen, is daarmee niet op orde.

5. de factor tijd is van groot belang voor het bereiken van een situatie waarmee alle partijen in het gebied tevreden zijn. ARK werkt in hoog tempo aan het realiseren van haar provinciale opdracht. De beschikking vermeldt een resultaatsverplichting, ARK neemt een financieel risico als zij dat resultaat niet tijdig haalt. De grondverwerving gaat razendsnel en zodra er nieuwe gronden in bezit van ARK komen, moeten die vanwege het benodigde vegetatiebeheer begraasd worden. Dit betekent grote veranderingen voor bewoners. Mensen moeten kunnen wennen aan en leren omgaan met veranderingen en niet iedereen ervaart de grote runderen in het gebied als wenselijk. De ervaring in andere met natuurlijke kuddes begraasde gebieden leert echter ook, dat door de tijd heen grazers goed geaccepteerd worden en na verloop van tijd vaak zeer gewaardeerd. Ook voor de ontwikkeling van de Taurosachtigen zelf is tijd een belangrijke factor. De dieren moeten de tijd krijgen om een rustige, sociale kudde te vormen die samengaat met publiek. Ongehinderd door intensieve, rust verstorende beheeringrepen.
6. er is een groot aantal betrokkenen bij het Taurosproject. ARK Natuurontwikkeling is verantwoordelijk voor de gebiedsontwikkeling in Kempen~Broek en voor het onderdeel Taurosproject van dat programma. FREE Nature is kuddebeheerder van de dieren. Stichting Taurus is eigenaar van de Taurosachtigen en initiatiefnemer en uitvoerder van het fokproject Tauros. Op de achtergrond daarvan heeft de wetenschappelijke begeleidingscommissie van het Taurosproject een rol in het adviseren over de weg die het fokproject moet volgen. De afweging van alle belangen die met deze rollen samenhangen, is een ingewikkelde. Ook de terreinbeherende organisaties in het gebied spelen een rol. Zij besluiten of ze hun eigendommen al dan niet door Taurosachtigen laten begrazen en of dit samengaat met openstelling voor publiek. Het gaat om Natuurmonumenten, Stichting het Limburgs Landschap, Limburgs Landschap vzw en Natuurpunt. Tenslotte speelt de provincie Limburg een rol als opdrachtgever van ARK in het Provinciaal Meerjarenprogramma, de gemeente Weert als bevoegd gezag en de Klankbordgroep als spreekbuis van de dorpsraden Stramproy en Altweerterheide, een aantal bewoners, agrariërs, verenigingen in het gebied en geïnteresseerden. Dit grote aantal betrokkenen vergt van alle partijen bijzondere aandacht en zorgvuldigheid voor de onderlinge communicatie (zie ook bijlage 1).

7. de zorg over behoud en herstel van cultuur-historische landschapselementen heeft geleid tot een samenwerkingsovereenkomst tussen ARK en de gemeente Weert. In samenwerking met cultuurhistorische geïnteresseerden worden cultuurhistorische projecten gedefinieerd.
8. er is zorg bij sommige bewoners en lokale natuurliefhebbers over het behalen van biodiversiteitsdoelen.
9. de geplande wildovergangen tussen twee wildroosters zijn niet gerealiseerd waardoor de dieren in de kleinere gebieden niet de ruimte hebben gekregen die ARK en FREE veronderstelden. Ontwikkeling van stabiele natuurlijke kuddes kon daardoor niet plaatsvinden en publiek en grazers kregen niet de gelegenheid elkaar te ontlopen. Eén van de geplande wildovergangen bleek van een dusdanige omvang (2 kilometer), dat bezoekers bezwaar hadden deze afstand over de openbare weg door begraasd gebied te moeten, waarbij ook het overzicht ontbrak voor ontmoetingen met de grazers.
10. er is grote belangstelling en betrokkenheid bij de ontwikkeling in Kempen~Broek. ARK heeft een communicatieprogramma opgezet dat nog niet blijkt te volstaan.

3. Conclusies en aanbevelingen

De commissie erkent het verminderde veiligheidsgevoel van sommige bezoekers en omwonenden van door Taurosachtigen begraasde gebieden.

De commissie hecht eraan te benadrukken dat in elk gebied waar grote dieren en publiek samen gaan, altijd een beperkt risico op een incident is. Dat geldt voor natuurgebieden met wild of met ingevoerde grazers, maar ook voor bijvoorbeeld kinderboerderijen of een regulier boerenbedrijf. Ieder dier of iedere bezoeker kan in een situatie komen waarin het zich bedreigd voelt en daardoor gedrag gaan vertonen dat onrustig gedrag bij de andere partij uitlokt.

De commissie stelt dat op de huidige wijze doorgaan met het Taurosproject in Kempen~Broek geen optie is. De vier terreindoelen en de ermee samenhangende belangen *natuurontwikkeling, recreatie, fokproject Tauros en natuurlijke begrazing* zijn in een kort tijdsbestek niet in alle huidige begrazingsgebieden verenigbaar.

Het aantal bij de Taurosachtigen betrokken partijen is groot. Het is niet in alle gevallen duidelijk wie met betrekking tot het fokprogramma en beheerszaken de beslissende stem heeft. De commissie stelt voor om in begraasde gebieden die opengesteld zijn voor publiek, selectie op gedragskenmerken als leidend uitgangspunt te nemen en zorg te dragen voor rustige, stabiele kuddes. Degene die de individuele dieren en de kuddes het beste kent (beheerder FREE Nature) heeft een beslissende stem in de kuddesamenstelling.

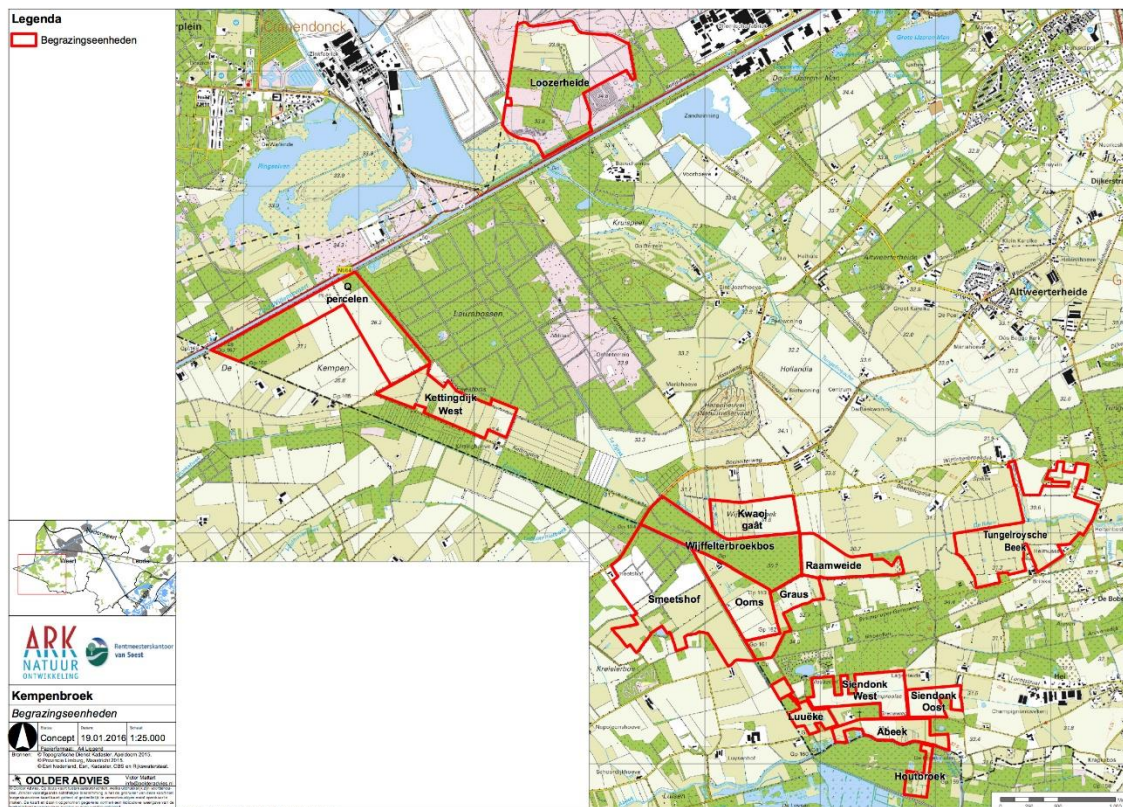
3.1 Advies

Op grond van de hierboven beschreven bevindingen en conclusies, komt de commissie tot de volgende adviezen om het gevoel van veiligheid in de begraasde gebieden in Kempen~Broek te verbeteren.

Begraasde gebieden groter dan 100 hectare

In door Taurosachtigen begraasde gebieden die aan het eind van het eerste kwartaal van 2016 een oppervlakte van minimaal 100 hectare hebben, adviseert de commissie om de Taurosachtigen te handhaven. Met in acht name van een beheer van natuurlijke, sociale kuddes conform de 'Richtlijn Sociale Kuddes' die door ARK is opgesteld. Ook is de commissie van mening dat deze gebieden prima opengesteld kunnen blijven voor het publiek, omdat dieren en publiek hier voldoende uitwijkmogelijkheden en dekking hebben. Als alle door ARK voorziene uitbreidings- en verbodingsmaatregelen doorgaan, gaat dit om de gebieden:

- Loozerheide
- Laurabossen – Q-percelen - Kettingdijk
- het grensoverschrijdend gebied Ooms-Smeetshof-Graus- Kwaoij Gaat-Wijffelterbroekbos.

Afbeelding 1: begrazingseenheden in Kempen~Broek dd. 21 januari 2016

Gebieden groter dan 100 hectare brengen een aantal voordelen met zich mee, die tot veel meer rust bij individuele dieren en in kuddes zullen leiden:

- hier bestaat een wettelijke ontheffing voor het binnen drie dagen oormerken van kalveren. Moeder en kalf kunnen daarom met rust worden gelaten;
- in gebieden van deze omvang, kunnen bezoekers en grazers elkaar prima uit de weg gaan;
- in de genoemde gebieden is voldoende bosschage aanwezig voor de dieren om dekking te zoeken als zij dat willen;
- in deze gebieden is – mits de graasdruk laag is – voldoende voedsel; beheermaatregelen die te maken hebben met voedselaanbod zijn daarom niet nodig.
- in deze gebieden is de mogelijkheid van ontwikkeling van rustige, sociale kuddes groter dan in kleine gebieden.

De commissie doet deze aanbeveling onder de voorwaarde dat het aantal beheeringrepen – ook die met het oog op het fokprogramma – in principe tot één maal per jaar wordt beperkt. Het gedrag van dieren naar publiek is leidend in de selectie van dieren die in- of uitgeplaatst worden. De mening van de kuddebeheerder is leidend in het oordeel over dat gedrag.

Begraasde gebieden kleiner dan 100 hectare

De deelgebieden Tungalroysche Beek, Siendonk, Lüeëke en Abeek zijn alle kleiner dan 100 hectare. Ook als de gemeente Weert vergunning afgeeft voor de geplande wildroosters zodat deze gebieden aaneengeschakeld kunnen worden, blijft het geheel onder de 100 hectare. Bovendien bieden de

gebieden te weinig beschutting voor dieren om zich terug te trekken en ligt het niet in de lijn der verwachting dat de begroeiing zich op korte termijn ontwikkelt. Ook zijn er verschillende wandelpaden langs en door deze gebieden.

De commissie adviseert daarom de Taurosachtigen in gebieden kleiner dan 100 hectare op dit moment te vervangen door andere grazers. De commissie adviseert ARK de verplaatsing van dieren rustig en volgens de Richtlijn Sociale Kuddes uit te voeren. Dit is een grote logistieke operatie waarbij zoveel mogelijk rust voor de dieren in acht genomen moet worden.

Aangezien in de opdracht aan de commissie staat dat het uitgangspunt voor begrazing in Kempen~Broek 'jaarrond begrazing door natuurlijke kuddes' blijft, moeten hier andere keuzes gemaakt worden. De commissie stelt vast dat er andere mogelijkheden zijn: jaarrondbegrazing met een rustige groep runderen van met publiek vertrouwde dieren én bij het publiek bekende dieren, zoals Schotse hooglanders of Gallowayrunderen (al dan niet met reproductie). Het is aan de uitvoerders/opdrachtgevers om daarin zelf een besluit te nemen, of deze keuze in overleg met lokale belangenpartijen te maken. Zie ook bijlage 1.

3.2 Op weg naar draagvlak voor natuurlijke begrazing

De commissie is zich er terdege van bewust dat de gevoelens van sommige bewoners en bezoekers van Kempen~Broek tegenover de Taurosachtigen, negatief zijn geworden. Het is van belang dat ARK oog heeft voor deze gevoelens en de tijd neemt voor een proces dat nu eenmaal tijd kost.

Bij het beheer van de Taurosachtigen is een groep vrijwilligers betrokken. Zij voeren diverse werkzaamheden uit, zoals het controleren van draden of het aanwezig zijn bij kuddebeheeractiviteiten. Het kan zinvol zijn om die groep verder uit te breiden en hun werkzaamheden – zeker waar het gaat om de controle van rasters - beter te structureren en de rol van de wijkagent hierbij te overwegen. De aanwezigheid van een Bevoegd Opsporingsambtenaar (BOA) rond de begraasde gebieden kan bijdragen aan een daadkrachtiger optreden tegen het doorknippen van draden. Beide maatregelen verkleinen het risico van uitbraken na draadknipacties. Een groep betrokken vrijwilligers kan bovenal ook fungeren als ambassadeur voor natuurlijke begrazing en op termijn de vertrouwdheid hiermee in de streek verbeteren.

Natuurlijke kuddes grazers zijn geen boerenvee, maar leven als wilde dieren. Zoals eerder gezegd, vergt dit een andere benadering van dieren door publiek en beheerders. Om bezoekers van begraasde gebieden passend gedrag te leren, is goede voorlichting nodig. Afstand houden tot de grazers, honden aanlijnen, niet voeren, niet aaien, rustig gedrag vertonen in een gebied: bezoekers zouden zich er van bewust moeten zijn dat zij te gast zijn bij de grazers. Het is de taak van ARK en in de toekomst de nieuwe beheerder/eigenaar om daar blijvend de dialoog over aan te gaan met de omgeving en voorlichting over natuurlijke begrazing te geven. Toegangsbordjes met kleine iconen volstaan dan niet!

Op het vlak van recreatie kan het ook nodig zijn om wandel-, fiets- of ruitersporen om te leggen. Als een kudde altijd rust of drinkt op een plek waar ook een pad doorheen loopt, is het raadzaam het om te leggen via een plek waar dieren zelden tot nooit komen.

Bijlage 1

Aanvullende bevindingen en aanbevelingen van de CVB

Alternatieven voor Taurosachtigen

De commissie adviseert ARK om eerst de vraag te beantwoorden wat men wil/moet bereiken met de begrazing van de gebieden die niet langer door Taurosachtigen begraasd worden. Als bij dat doel alleen jaarrondbegrazing past, dan moet een zelfredzaam, rustig rund gekozen worden. Een ras dat bewezen heeft in dergelijke gebieden goed samen te gaan met publiek. Met Galloway, Schotse hooglander en Rode Geus is intussen jarenlange ervaring in opengestelde gebieden opgedaan. Ook moet de begrazingsdichtheid afgestemd worden op de voedselsituatie in de winter en het aantal natte delen in het gebied.

Afhankelijk van beschikbare oppervlakte en beheeringrepen kan inscharen nodig/ gewenst zijn.

Bewoners van het gebied verwachten mee te mogen denken over het alternatief voor de Taurosachtigen. Er is expertise nodig om een ras en kudde te kiezen die de broodnodige rust in zich hebben. Dat is immers het leidend principe als het gaat om een veilig samengaan van grazers en publiek.

ARK zou in overleg met de Klankbordgroep tot een keuze van een alternatief kunnen komen, binnen de gestelde doelen en randvoorwaarden. De volgende soorten en rassen passen daar wat betreft de commissie niet bij:

- boerenvee: deze gaan niet samen met het uitgangspunt 'jaarrondbegrazing met natuurlijke kuddes' en ook niet vanzelfsprekend met recreatieve ontsluiting;
- schapen: het gebied is er te nat voor, waardoor ziektes optreden. Daarnaast vergen schapen intensief beheer en is het risico op onrust tussen honden en schapen;
- paarden: het gebied is er te nat voor, er is kans op onrust tussen paarden en honden en bovendien is publiek eerder geneigd paarden te voeren en te knuffelen. Met alle risico's die dat met zich meebrengt.

Cultuurhistorische landschapselementen

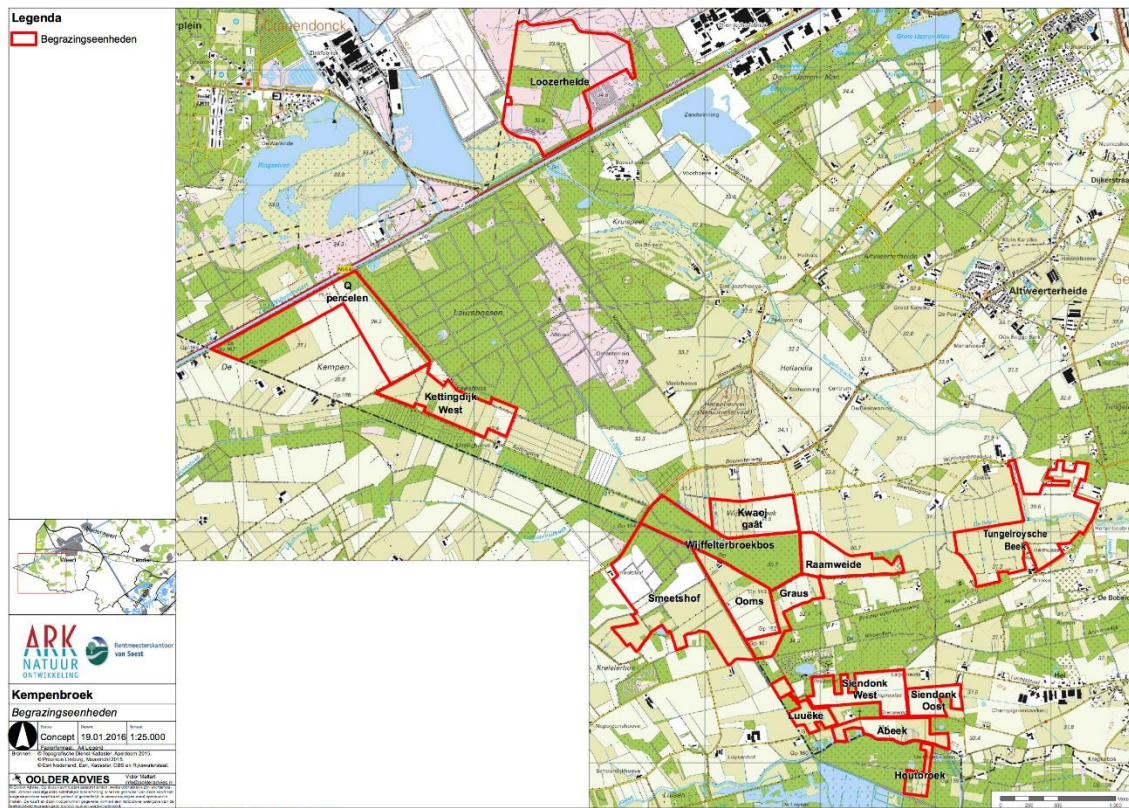
In het gebied bestaat zorg om de vernieling van houtwallen en heide door de runderbegrazing. Deze en andere cultuurhistorische elementen horen bij de streekidentiteit. De commissie is van mening dat deze cultuurhistorische elementen gekoesterd moeten worden. Jaarrondbegrazing in een gebied met te weinig bos in verhouding tot open veld, kan inderdaad leiden tot aftakeling van deze houtwallen. Op warme dagen zoeken de dieren hier de schaduw op en verdrukken met hun imposante lijven de houtwal. Daarnaast verrijken ze de grond met hun uitwerpselen. Een grotere begrazingseenheid met voldoende bosschages en een lage kuddedichtheid, vermindert het risico op aantasting van de landschapselementen. Deze elementen moeten worden beschermd - bijvoorbeeld door uitrastering - als de totale hoeveelheid bosschages (door uitbreiden met bospercelen) niet kan worden vergroot.

Ontsnippering

Wildovergangen: de commissie adviseert nadrukkelijk positief ten opzichte van de plaatsing van wildroosters. De ontsnippering van natuurgebieden door wildovergangen leidt tot grotere gebieden en daarmee tot meer uitwijkmogelijkheid en rust voor kuddes en publiek. Wel is van belang dat de wildroosters op overzienbare afstand van elkaar liggen, zodat bezoekers slechts een korte afstand over de openbare weg door begraasd gebied hoeven af te leggen.

Een verbinding over het kanaal zou de Loozerheide en de gebieden Laurabossen-Kettingdijk-Q-percelen met elkaar verbinden tot één groot begraasd natuurgebied waar mens en dier de vrijheid hebben.

Bijlage 2: overzichtskaart begraasde gebieden Kempen~Broek, dd. 21 januari 2016

Bijlage 3: Documenten waarvan de commissie kennis heeft genomen

Gemeente Weert

Visies gemeente Weert

Informatie ARK

Beheerrichtlijn Wildlevende kuddes
Grote grazers, aanvaardbare risico's
Memo kuddebeheer Tungelroyse beek
Gedragsonderzoek Tauros
Kopie van logboek Kempen~Broek beheer en toelichting op incidenten
Runderen soort en aantal in Kempen~Broek
concept eindrapportage Oeros Limburg
scriptie Beren van Duijn vegetatiestructuurkartering

Informatie Dorpsraad

Compromis veeroosters 23 april 2013
Feitenoverzicht Hilde 010415
Kaart wandeling KBG 300915
Nota dorpsraden zomer 2013
Notities bespreking koeienoverleg 060115
Symposium Kempen~Broek 091211
Verbetervoorstellen KBG Kempen~Broek
Verslag overleg snelle verdienpunten 270815

Kaarten

Kaarten van alle eigendommen KB, situatie nov 15
Integrale kaart van recreatief gebruik, aantallen grazers en incidenten
Kaart fietsroutes
Kaart rutterroutes
Kaart wandelroutes

Tauros

Taurosboek
publieksfolder Tauros

Natuurmonumenten

Natuurvisie Weerter Kempen
Provincie Limburg, begeleidende stukken:
a. informatie programma oeros Kempen~Broek
b. toelichting Natuurbeleid Limburg dec 2009

Bijlage 4: Begrippenlijst

Een natuurlijke/sociale kudde is een kudde dieren die het hele jaar door in een natuurgebied leeft. Een natuurlijke kudde heeft een bepaalde minimum grootte (nodig om zich überhaupt sociaal te gedragen) en het oppervlak van het terrein moet volgend zijn; in de winter moet er ook voldoende voedsel in het gebied zijn. Een natuurlijke kudde is van een natuurlijke opbouw, dat wil zeggen dat jonge en oude dieren door elkaar leven, familieleden bij elkaar blijven, oudere dieren de leiddieren van de kudde zijn en dat deze een opvoedende rol hebben naar jongere dieren. De gebiedskennis binnen natuurlijke kuddes (waar te schuilen, waar te drinken, waar bepaalde grassen staan, etc) is groot. Op een natuurlijke wijze en bij genoeg aantal individuele dieren, wordt inteelt vermeden.

Natuurlijke kuddes worden idealiter niet bijgevoerd; veterinaire checks en het aanvoeren of afvoeren van dieren worden tot een minimum beperkt. In een natuurgebied met een goed functionerende natuurlijke kudde is openstelling voor bezoekers geen probleem. Dieren voelen zich niet gestrest door mensen, en vertonen rustig gedrag. Ook hebben ze geen positieve associaties met voeren of aanhalen, zodat ze zich afzijdig houden van mensen. Dieren zullen ongeïnteresseerd zijn en wijkend gedrag vertonen ten opzichte van mensen. Een natuurlijke kudde heeft als doel kudde te zijn. Bijproducten (vlees, fokdoelen) zijn tot een minimum beperkt en ondergeschikt.

Een zelfredzaam rund leeft zomer en winter in de natuur, wordt niet bijgevoerd, kan zelfstandig een kalf werpen en heeft geen veterinaire zorg nodig.

Taurosachtigen: strikt genomen is in Kempen~Broek nog geen sprake van het ras Tauros. De dieren in Kempen~Broek zijn onderdeel van het fokprogramma wat als doel heeft het terugfokken van een rund wat zoveel mogelijk op de uitgestorven Oeros lijkt. Maar het is onduidelijk hoe lang het gaat duren totdat sprake is van een ras met voorspelbare kenmerken. Vooralsnog lopen in het Kempen~Broek kruisingen tussen allerlei verschillende runderrassen. We spreken daarom in dit advies over Taurosachtigen als het de huidige grazers in Kempen~Broek betreft.

Wildrooster en wildovergang

Een wildrooster ligt in een openbare weg en dient om dieren te belemmeren deze vrij op te lopen. Een wildrooster houdt dieren tegen. Een wildovergang faciliteert dieren juist de doorgang door een gebied. Een wildovergang kan afgebakend worden door wildroosters of andere ingrepen.

Bijlage 5: Opdracht aan de commissie

PROTOCOL COMMISSIE VERBETERING BEGRAZINGSBEHEER (CVB) IN KEMPEN~BROEK

Inleiding

In het Kempen~Broek voltrekt zich in hoog tempo een gebiedsontwikkeling, die op veel steun van de streek kan rekenen, met uitzondering van het Tauros-programma. Betrokken partijen kijken verschillend aan tegen de uitvoering van dit programma in vrij toegankelijk natuurgebied. De keuze van jaarrondbegrazing met sociale groepen runderen staat daarbij niet ter discussie. Er is wel behoefte aan een objectievere beoordeling van het Taurosprogramma ter vergroting van het veiligheidsgevoel van bezoekers en omwonenden. Er is behoefte aan verbeteracties en ARK staat open voor elke oplossing die het veiligheidsgevoel bij bezoekers of passanten van veeroosters kan verbeteren. Op 2 juli 2015 is in het gezamenlijk bestuurlijk overleg van betrokkenen (provincie Limburg, ARK, gemeente Weert, dorpsraden) besloten om een Commissie Verbetering Begrazingsbeheer (CVB) met onafhankelijke deskundigen op te richten. In deze CVB zitten professionele deskundigen op het gebied van natuurbegrazing en veiligheid. In formele zin functioneert de provincie Limburg als opdrachtgever en ARK als opdrachtnemer. De Commissie Verbetering Begrazingsbeheer formuleert verbetervoorstellen die te beschouwen zijn als een zwaarwegend advies richting ARK, gemeente en Natuurmonumenten.

Samenstelling CVB:

- Mevrouw M. Gresnigt-Raemaekers: onafhankelijk en technisch voorzitter, voormalig wethouder gemeente Weert
- Mevrouw R.V.A. Meissner: zelfstandig adviseur, in de commissie op voordracht van FREE Nature en ARK Natuurontwikkeling
- Mevrouw dr. M.N. Voeten: Docent-Onderzoeker Toegepaste Biologie HAS Hogeschool, in de commissie op voordracht van provincie Limburg en gemeente Weert
- De heer prof. dr. H. Siepel: hoogleraar dierecologie Radboud Universiteit Nijmegen, ecologie van natuurherstel Wageningen Universiteit; in de commissie op voordracht van de Klankbordgroep
- De heer ing. H. Piek: zelfstandig adviseur begrazing (in de commissie op voordracht van Natuurmonumenten)
- Mevrouw drs. M. Reisinger: communicatie ARK Natuurontwikkeling, secretariaat

Opdracht aan CVB

Maken van praktische voorstellen om het veiligheidsgevoel te verbeteren in Kempen~Broek in relatie tot het grazersbeheer. Uiteindelijk dient er een CVB-veiligheidsverbeterplan te komen maar tussentijds kunnen praktische verbetervoorstellen al gedaan worden c.q. uitgevoerd worden.

